
SPRAWOZDANIA Z BADAŃ

Mariusz Samoraj
Uniwersytet Warszawski

Współpraca Zakładu Teorii Wychowania Estetycznego z INSEA. Historia i współczesność

Summary

COOPERATION OF THE UNIT OF THEORY OF AESTHETIC EDUCATION WITH INSEA. HISTORY AND THE PRESENT

This article deals with the co-operation of the Unit of Theory of Aesthetic Education with the International Society for Education through Art (INSEA) in historical and contemporary perspectives. It also reflects upon the role of art education in contemporary educational movement. The reflection is based on the analysis of contemporary trends in this field, including the reports from selected INSEA congresses. The collected material allows us to present important theoretical contexts of art education and to explore practical solutions in this area of education. The remarks refer to more than fifty years of cooperation of the Department of Theory of Aesthetic Education with INSEA and concern various forms of cooperation of an international organisation with European institutions.

Key words: cooperation with INSEA, education through art, intercultural education

red. Paulina Marchlik

INSEA International Society for Education through Art jest międzynarodową organizacją pozarządową afiliowaną przez UNESCO. Została powołana w celu szerzenia wzajemnego zrozumienia i szacunku między mieszkańcami całego świata. Dzięki INSEA, jak głosi dokument informacyjny organizacji, pedagodzy zajmujący się sztuką mają sposobność wymiany myśli i działania na rzecz sztuki/sztuk w kulturalnym rozwoju wspólnot ludzkich w świecie.

UNESCO stanowiące, jak wiadomo, agendę utworzonej w roku 1945 Organizacji Narodów Zjednoczonych, zostało powołane podczas konstytutywnego

posiedzenia w Londynie w roku 1945 (warto wspomnieć, iż brał w nim udział prof. Bogdan Suchodolski) i oficjalnie zatwierdzone w roku 1947. Podstawowa zasada programowa UNESCO wywodziła się z przekonania, istotnego dla wszystkich obszarów działalności tej organizacji, że „szerokie rozpowszechnienie kultury i oświaty ludzkości w duchu sprawiedliwości, wolności i pokoju jest niezbędne dla wolności człowieka i stanowi święty obowiązek, który wszystkie narody wypełniać muszą w duchu wzajemnej pomocy i zainteresowania”.

INSEA i ruch na rzecz wychowania przez sztukę

Formalnie za rok powstania INSEA uważa się rok 1951, kiedy to podczas seminarium UNESCO w Bristolu (Wielka Brytania) grupa znakomitych uczonych i pedagogów artystycznych zgromadzona pod przewodnictwem Herberta Reada powołała nowe międzynarodowe stowarzyszenie. Było ono kontynuacją wcześniejszych spotkań ekspertów, wśród nich amerykańskiego estetyka prof. Thomasa Munro, wieloletniego dyrektora muzeum w Cleveland, węgierskiego kompozytora i pedagoga Zoltana Kodaly, trzech profesorów estetyki na paryskiej Sorbonie, Raymonda Bayera, Charlesa Lalo i Etienne Souriau. Pierwszym przewodniczącym INSEA został Amerykanin Edwin Ziegfeld. Teoretyczne założenia INSEA zostały przedstawione podczas pierwszego formalnego Zgromadzenia Ogólnego w Paryżu w roku 1954. Ideał INSEA i perspektywiczny program *The Future of Art Education* przedstawił Read. Deklaracja ideowo-programowa INSEA głosi, iż twórcza aktywność w dziedzinie sztuki stanowi podstawową potrzebę wspólną wszystkim ludziom, a sztuka jest jedną z najistotniejszych form ekspresji i porozumienia. Winna więc zostać uznana za naturalny środek kształcenia w różnych okresach rozwoju jednostki, inspirowania wartości i umiejętności niezbędnych dla pełnego intelektualnego, emocjonalnego i społecznego rozwoju istoty ludzkiej w ramach wspólnoty. Stowarzyszenie INSEA o światowym zasięgu łączy wszystkich, którzy zajmują się tym wychowaniem, a jego rola wyraża się w wymianie doświadczeń, doskonaleniu praktyki i umacnianiu udziału sztuki w całokształcie procesów edukacyjnych. Istotną sprawą jest współdziałanie specjalistów w dziedzinie wychowania przez sztukę z różnymi specjalistami także spoza środowisk edukacyjnych, ponieważ umożliwi ono uzyskanie wzajemnych korzyści w zapewnieniu lepszej koordynacji działań na rzecz wspólnego rozwiązywania problemów społecznych. Współpraca międzynarodowa, głosi deklaracja, i lepsze wzajemne zrozumienie między narodami winny być intensy-

fikowane z myślą o upowszechnianiu teorii i praktyki wychowania przez sztukę w taki sposób, by prawo ludzi do swobodnego uczestnictwa w życiu kulturalnym wspólnoty, do radowania się zjawiskami artystycznymi i do tworzenia piękna dla samych siebie, a równocześnie dla najbliższego otoczenia – stało się rzeczywistością.

Międzynarodowe środowisko INSEA reprezentowało więc, od samego początku, wrażliwość i troskę o sprawy świata wielorako dziś zagrożonego. Wrażliwość ta wyraża się w szczególnym zaufaniu do sztuki, której aktualne zagrożenia nie mogą przecież przesłaniać ponadczasowych wartości i które – w postaci dzieł udostępnionych obejmujących dziedzictwo różnych kultur i w postaci właściwej każdej ludzkiej istocie potrzeby tworzenia – stanowi swoistą szansę „ocalenia” człowieczeństwa.

Nazwa nowo powołanego stowarzyszenia INSEA nie przypadkiem identyczna jest z tytułem znaczącej książki Reada, ogłoszonej w roku 1943 i stanowiącej wielki manifest edukacyjny, wysublimowaną utopię estetyczną, wizję człowieka „uskrzydłonego” przez sztukę. W zakończeniu tej książki Read napisał, iż jej głównym celem jest pokazanie roli wrażenia (*sensation*) w epoce, która w praktyce stosuje okrucieństwo, a w teorii głosi ideały.

Kontynuując idee wielkich filozofów: Platona, Schillera, Ruskina, Read dowodził, iż człowiek współczesny musi odnaleźć duchowe treści swojego istnienia. W tej chwili jest człowiekiem wewnątrznie rozdartym, okaleczonym jak ptak, któremu podcięto jedno skrzydło. Świat współczesny każe mu posługiwać się skrzydłem intelektu, także zresztą zachwianym, podczas gdy skrzydło uczuć i wyobraźni pozostaje kalekie. Harmonię lotu zapewnić może tylko sztuka – narzędzie integralnego rozwoju wszystkich dyspozycji psychicznych, sztuka przywrócona społeczeństwu.

W kilkanaście lat po ogłoszeniu *Education through Art* Read napisał:

Czuję się przekonany, iż jedynym sposobem ocalenia naszej cywilizacji jest taka reforma składających się na nią społeczeństw, która sprawi, że konkretne zjawiska wrażliwości będące właściwym materiałem sztuki znowu odnajdą się spontanicznie w naszym życiu codziennym. Określiłem tę reformę mianem wychowania przez sztukę i wielu już jest na całym świecie ludzi, którzy podzielają takie przekonanie. Ale chyba niezbyt jasno uwydatniłem fakt, którego wielu z moich zwolenników nie docenia w pełni, że to hasło ma charakter rewolucyjny. Wychowanie przez sztukę nie jest w sposób konieczny antynaukowe, ponieważ sama sztuka opiera się na precyzyjnej percepcji zjawisk zmysłowych i czuje się jakby skrępowana „więzami językowymi”. Wychowanie przez sztukę nie będzie się zajmowało przygotowaniem ludzi do zadań mechanicznych i nieinteligentnych, jakie proponuje im nowoczesny przemysł, nie zachęci ich do uznania za wystarczające czynności rozrywkowych pozbawionych jakiegokolwiek celu konstruktywnego i całkowicie biernych. Celem wychowania przez sztukę jest spowodowanie, by

wszystko nabrało ruchu i poczęło się rozwijać, a postawa konformizmu i bezmyślnej uległości została u każdego człowieka zastąpiona twórczą aktywnością wyobraźni, tej wyobraźni, która stanie się swobodnym wyrazem jego własnej osobowości (Read, cyt. za Wojnar 1976: 46).

W pewnym sensie jest jednak prawdą, że tradycje myślenia o wychowaniu przez sztukę są starsze niż fascynująca inspiracja ideą Reada. Sięgają one początków naszego stulecia, kiedy to w całej Europie zarysowało się wzmożone zainteresowanie edukacyjną rolą sztuki, zwłaszcza sztuk pięknych i to w nowoczesnym dwojakim ich rozumieniu, a więc sztuki jako wytworów i sztuki jako aktywności człowieka. Geneza tego zainteresowania może być ujęta wielorako. Były to bowiem czasy nasilenia ruchów społecznych, czasy upowszechniania kultury i społecznego przebudzenia ludzi, którzy uzyskiwali nieznane wcześniej „prawo do próżnowania”, sięgali po książki, wkraczali do sal muzealnych i koncertowych, stawali się „publicznością” z możliwością uczestniczenia w wartościach zastrzeżonych dawniej dla osób uprzywilejowanych. Z jednej strony próbowano więc wypracować sposoby zbliżania ludzi do wielkiej sztuki, do arcydzieł mistrzów, z drugiej wszakże uwypatniano potrzebę estetyzacji codziennego otoczenia człowieka, wskazywano na zarysowujące się niebezpieczeństwo zamykania sztuki w przestrzeni muzealnej. Antynomie wysublimowanej sztuki „czystej” i „sztuki na co dzień” wskazywały na dwie odrębne choć równoległe drogi jej wychowawczego oddziaływania. Za każdym jednak razem czynnikiem edukacyjnym były tak czy inaczej pojmowane wytwory.

Równocześnie jednak u progu dwudziestego stulecia uznanego przecież za „stulecie dziecka” pojawiły się nowe propozycje edukacyjne głoszące prymat aktywności i swobody przed kształceniem modelującym i usztwytniającym osobę wychowanka. Zaproponowane przez Johna Deweya hasło *Learning by doing*, uczenie się przez działanie, znajdowało idealne spełnienie w swobodnym działaniu artystycznym, co stanowiło godną uwagi kontynuację nowej wówczas formuły „sztuka dziecka”. *L'arte dei bambini* to tytuł znaczącego dziełka włoskiego krytyka sztuki Corrado Ricci (1887). Zapoczątkował on wielki ruch na rzecz swobodnej aktywności artystycznej dziecka, aktywności potwierdzającej kreatywne możliwości każdej ludzkiej jednostki. Aktywność ta w sposób szczególny wyraża się w postaci plastycznej, stąd swoista „kariera” tak zwanych rysunków dzieci, wciąż stanowiących ciekawy materiał badawczy zarówno dla estetyków, jak dla psychologów i pedagogów. Międzynarodowy ruch nauczycieli rysunków, dziś powiedzielibyśmy nauczycieli wychowania plastycznego czy po prostu plastyki stanowi istotne ogniwo tradycji przygotowującej działalność INSEA. Pomysł zorganizowania Kongresu tych nauczycieli zrodził się w roku 1900 w Paryżu

z okazji Wystawy Powszechnej, a już w roku 1904 w Bernie powołano stowarzyszenie o nazwie *Fédération Internationale de l'Enseignement du Dessin* (FEA), które istniało do początku lat 60. XX wieku, kiedy dokonało się jego połączenie czy raczej włączenie do INSEA.

W polskiej literaturze na temat wychowania estetycznego nie istnieje dotąd wyczerpujące opracowanie na temat dziejów ruchu wychowania przez sztukę. Istotne przyczynki do takich dziejów znaleźć można w drugiej części książki *Estetyka i wychowanie* Ireny Wojnar (1964, II wyd. 1970) oraz w artykule Wojnar *Sztuka zbliża i wychowuje. Międzynarodowe Stowarzyszenie Wychowania przez Sztukę INSEA tradycje i współczesność*, „Plastyka w Szkole” 1988, nr 2. Trzeba wszakże przypomnieć, że INSEA liczy obecnie około 2 tys. członków pochodzących ze wszystkich regionów świata. Struktura organizacyjna stowarzyszenia opiera się na działalności World Council, rady wybieranej na trzy lata w wyborach tajnych i powszechnych. Ścisłe prezydium to przewodniczący Rady i trzech jego zastępców, sekretarz i skarbnik. Członkowie Rady zgrupowani są według podziału na sześć regionów świata: Europa i Bliski Wschód, Afryka, Azja, Azja Południowa i Pacyfik, Ameryka Łacińska, Ameryka Północna. Co trzy lata odbywają się światowe kongresy INSEA poprzedzone zazwyczaj konferencją o charakterze teoretycznym: między kongresami światowymi zbierają się kongresy regionalne. INSEA publikuje kwartalnik problemowo-teoretyczny „INSEA News”. Za pierwszy kongres światowy uznany jest wspomniany wyżej kongres w Paryżu w roku 1954. W poszczególnych krajach działają dobrowolnie narodowe komitety INSEA.

Udział pracowników Zakładu w inicjatywach INSEA

Nasza współpraca z INSEA miała, i ma, charakter zróżnicowany. Wyrażała się w postaci zaangażowania w prace programowe i organizacyjne stowarzyszenia, udziału w spotkaniach i kongresach międzynarodowych, prezentacji referatów. Odrębne ogniwo tej współpracy stanowią prace wydawnicze, upowszechnianie w Polsce idei INSEA, a także prezentacja, na łamach wydawnictw stowarzyszenia, polskich propozycji i doświadczeń. Omówię podstawowe działania w tym zakresie.

Irena Wojnar już w czasie studiów paryskich nawiązała kontakty z francuskim i międzynarodowym środowiskiem pedagogów artystycznych, zarówno

z kręgu FEA jak, zwłaszcza, z kręgu pedagogów francuskich. Warto wspomnieć, iż Francuzi, ściślej Francuzki dwukrotnie pełniły funkcje przewodniczących INSEA (lata 70. i 80. ub. wieku). Od lat 60. Wojnar była członkiem INSEA, przez początkowe kadencje członkiem Conseil Régional, następnie Conseil Mondial, a w kadencji 1988–1991 pełniła, z wyboru, prestiżową funkcję vice-przewodniczącego. Z tego powodu uczestniczyła w odbywających się w tym okresie kongresach, a także w organizowanych przez francuski komitet INSEA *Journées Artistiques* w Sèvres pod Paryżem (*Centre International d'Etudes Pédagogiques*). W latach 90. dołączył do tych spotkań Jacek Bukowski.

Wspomniane kontakty umożliwiły powołanie w roku 1988 polskiego komitetu INSEA, przewodniczącym został Stefan Kościelecki, sekretarzem Mariusz Samoraj, od tego czasu do dziś żywo zaangażowany w działalność stowarzyszenia.

W roku 1989 Irena Wojnar otrzymała nagrodę Ziegfeld Award przyznaną przez The United States Society for Education through Art „for distinguished international leadership in Art Education”.

Szersza zespołowa współpraca Zakładu z INSEA została zainicjowana w roku 1966 podczas światowego kongresu w Pradze. Wzięły w nim udział liczne osoby z Polski: Krystyna Czerniewska, Zofia Czerwosz, Małgorzata Malicka, Anna Trojanowska, Henryka Witalewska, Irena Wojnar z Zakładu, Stefan Kościelecki z Torunia, Maria i Tadeusz Gołaszewscy.

Także wówczas rozpoczęła się wieloletnia współpraca z czechosłowackim komitetem INSEA, którym kierował będąc jednocześnie wiceprzewodniczącym INSEA prof. Jaromir Uzdil z Pragi, w latach 70. wykładowca na organizowanych przez nasz Zakład kursach dla nauczycieli.

Warto może uporządkować informacje na temat uczestnictwa pracowników Zakładu w kolejnych kongresach. Trzeba wspomnieć, iż podczas kongresu w Pradze *L'art et l'éducation*, jeden z referatów plenarnych przedstawiła Irena Wojnar: *L'art et sa contribution à la formation de l'homme moderne*.

- 1970 Coventry Regional Congress nt. *Art in rapidly changing world*, ref. Ireny Wojnar pt. *Man educated through Art*.
- 1971 Tapiola/Helsinki, Regional Congress nt. *Environment and Art education*, ref. Ireny Wojnar: *La protection du milieu culturel dans l'éducation artistique*.
- 1972 Zagrzeb, World Congress, w którym uczestniczyła Irena Wojnar.
- 1973 Budapeszt, Regional Congress nt. *The role and possibilities of visual aesthetic education in forming a many sided, harmonious educated and progressive personality*, ref. Ireny Wojnar: *Musée de l'art à l'époque de révolution scientifique et technique: prison des œuvres ou centre culturel?*

- 1975 Paris, Sèvres Congrès Mondial nt. *L'éducation créatrice et le temps de loisir, Implications pédagogiques et culturelles de jeu, des loisirs et de la fête*, ref. Ireny Wojnar: *Loisir et travail. Antinomie dépassée*.
- 1980 Baden Regional Congress nt. *Art Education in different systems of Education*.
- 1981 Rotterdam, World Congress *The Product of the Process*, ref. Ireny Wojnar: *Education through Art*.
- 1987 Hamburg, World Congress nt. *An Image of the World in a World of Images*, wśród uczestników kilkunastoosobowa grupa z Polski (Kraków, Lublin, Toruń), z Zakładu: Krystyna Pankowska, Mariusz Samoraj (ref. *Rozwijanie aktywności plastycznej dzieci przedszkolnych*), Irena Wojnar (*Dwa obrazy współczesnego świata: grzyb atomowy i gołąbek pokoju – dwa symbole*).
- 1993 Montreal, World Congress nt. *D'où venons-nous? Que sommes-nous? Où allons-nous? – skąd przychodzimy, kim jesteśmy, dokąd zmierzamy?*, ref. inauguracyjny Wojnar *Trois dimensions de l'autoconscience esthétique de l'homme, Trois wymiary estetycznej samowiedzy człowieka* (Wojnar 2008: 215–230).
- 1994 Lizbona, Regional Congress nt. *Aesthetic Education through the Arts in Europe Dimensions and Functions*, ref. Wojnar: *Three identities – one understanding* (2008: 102–109).

Od lat 90. XX wieku w kolejnych kongresach i spotkaniach uczestniczy Samoraj:

- 1992 Helsinki, Regional Congress nt. *Power of Images*, ref. Samoraja *Creative Art Activity with Children-Art and Music*.
- 1997 Glasgow, Regional Congress nt. *Our futures by Design – referat Traditional Culture, Architecture and Design in the Kurpie Region of Poland: Past and Present Education and Cultural Identity*.
- 2000 Warszawa–Poznań, The Research Pre-Conference session of the 5th European INSEA Congress *Time passing and Time enduring*, wystąpienia polskich uczestników, zwłaszcza organizatorów konferencji Mariusza Samoraja i Ireny Wojnar. Publikacja zbiorowa: *Essays on Education through Art. Time passing and Time enduring*, red. Samoraj, Warszawa 2002 (wystąpienia: m.in. Wojnar, Diederik Schonau, John Steers). Referat Samoraja *Traditional Culture, Art and Cultural Identification of the Younger Generation in the little Homelands*.
- 2003 Stockholm, Regional Congress (i w Helsinkach, Tallinie, na temat: INSEA on SEA navigating new waters), referat *Participation of the Younger Generation in the Development of Regional Cultural Heritage. Values of Culture as Base for Dialogue* z prezentacją wideo.

- 2006 Viseu (Portugalia), World Congress nt. *Interdisciplinary Dialogues in Arts Education*, wystąpienie na temat *The Green School Visits Aesthetic Education, Living Culture, and Ecological Study in Poland* z prezentacją multimedialną.
- 2007 Heidelberg, Regional Congress nt. *Horizons*, wystąpienie z prezentacją multimedialną, *Values of Regional and Intercultural Education through Art Activity*.
- 2010 Rovaniemi, Lapland (Finlandia), nt. *Traces: Sustainable Art Education*, wystąpienie z prezentacją multimedialną *Education Through Art – from Regional Perspective to Education for European Community*.
- 2011 Linz (Austria), wykłady: *Education Through Art – from Regional Perspective to Education for Europe* oraz warsztaty artystyczne z cyklu: „Wychowanie” dla kultury pokoju – dla studentów Kunstuniversität Linz – współpraca z Angeliką Plank INSEA European Council w ramach wymiany międzyuczelnianej – wymiana wykładowców program Europejski Erasmus.
- 2011 Budapeszt, World Congress nt. *Art–Space–Education – wystąpienie Art Education from a Cultural, Anthropological and Sociological Perspective*, prezentacja recenzji wydawniczej książki *Motivation in Art Education – MICY International Book* (2011). Polska delegacja miała swój udział w wystąpieniach. Profesor Pankowska wraz z autorem tego artykułu, przedstawili wybrane obszary refleksji o wychowaniu przez sztukę w Polsce¹ w części tematycznej Kongresu *Cultural Spaces*. Podczas kongresu Samoraj miał zaszczyt zaprezentować także recenzję książki *Motivation in Art Education – MICY International Book*. Odbłyło się to w trakcie spotkania autorów i podsumowania międzynarodowego projektu dotyczącego badań nad motywacją w procesie edukacji przez sztukę.
- 2015 Linz, wykłady i warsztaty artystyczne „Education for Peace through Art”. Kontynuacja współpracy z Kunstuniversität Linz w Austrii, z Angeliką Plank i reżyser Elżbietą Żmudą w zakresie wymiany poglądów i doświadczeń na temat kształcenia kadr nauczycieli sztuki-plastyki i wychowania estetycznego oraz roli INSEA w tym zakresie. Wyjazdy realizowane na zasadzie wymiany wykładowców – program Erasmus. Prowadzenie wykładów, dyskusji akademickich warsztatów artystycznych z udziałem studentów i wykładowców, na następujące tematy:

¹ Krystyna Pankowska, *Art Education – The Concept and Functions of Art in Education. From the Humanist and Anthropological Perspective* (Karpati, Gaul 2013); Mariusz Samoraj, *Art Education from a Cultural, Anthropological and Sociological Perspective* (Karpati, Gaul 2013).

1. Intercultural education – education for peace in our time;
2. Education for peace – workshop;
3. Traditional culture and folk art in Poland with cut out workshop;
4. Education through art in Poland – traditions and present;
5. Creative activity schools – idea, tradition and practice.

Współpraca z zaprezentowanymi środowiskami INSEA trwa nadal. Aktualnie kontynuujemy realizację projektu z Kunstuniversität Linz – z Angeliką Plank i Elżbieta Żmudą. Dokumentujemy aktywności w Stowarzyszeniu i dorobek, w zakresie wychowania przez sztukę, wybitnych przedstawicieli INSEA pełniących funkcje w światowym Zarządzie. Pragniemy także odnowić kontakty międzynarodowe oraz przedstawić wyniki naszych działań akademickich i wyniki badań, w trakcie kolejnego Regionalnego Kongresu INSEA w Helsinkach 8–21 czerwca 2018 roku.

Przykłady własnych działań pedagogicznych wynikających z wieloletniej współpracy z INSEA

Są to między innymi zajęcia realizowane na Wydziale Pedagogicznym UW w ramach autorskich zajęć Intercultural Dialogue, w których uczestniczą studenci programu Erasmus, jak też seria wykładów i warsztatów artystycznych organizowanych na zasadzie wymiany wykładowców w Akademii Sztuk Pięknych w Linzu w Austrii w 2011 i 2015 r.

Celem wykładów i warsztatów była prezentacja aktualnej wiedzy na temat edukacji międzykulturowej przez sztukę w Polsce i na świecie, a także kształtowanie wrażliwości międzykulturowej – podstaw kultury pokoju i kompetencji przyszłych nauczycieli niezbędnych do organizowania dialogu kulturowego. Zajęcia mają też na celu doświadczanie inności poprzez działania wspólnotowe jak taniec, wspólne śpiewanie kolęd, np. *Cichej nocy* w języku polskim, niemieckim, hiszpańskim, irlandzkim. Warto wspomnieć wspólne działania plastyczne „Mural painting for Peace”, warsztaty z zakresu plastyki obrzędowej oraz prezentacje dotyczące kultur – obyczajów, sztuki, języka, etnicznego zróżnicowania uczestników warsztatów, a także dyskusje na temat praktycznych rozwiązań związanych z edukacją dla wielokulturowości i dialogu kultur w poszczególnych krajach, co było podstawą zbliżania się do metodyki edukacji wielokulturowej i międzykulturowej.

Kontynuacją akademickich działań w zakresie przedmiotu Intercultural Dialogue były wyjazdy zagraniczne w ramach programu Erasmus. Program spotkań ze studentami Kunstuniversität Linz 2015, obejmował następujące obszary tematyczne:

1. Edukacja międzykulturowa i wychowanie dla pokoju we współczesności oraz warsztat plastyczny „Mural painting for Peace”;
2. Kultura tradycyjna i twórczość ludowa w Polsce, wykład wraz z warsztatem wycinankarskim dotyczącym polskiej wycinanki ludowej różnych regionów i prezentacji tradycji i znaczenia wycinanki żydowskiej;
3. Wychowanie przez sztukę w Polsce – tradycja i teraźniejszość;
4. Szkoły aktywności twórczej – tradycja a teraźniejszość wraz z odniesieniami do praktyki.

Inspiracją dla warsztatów artystycznych „Mural painting for Peace” była prezentacja multimedialna dotycząca japońskiej inicjatywy artystycznej prof. Toshifumi Abe z Osaka Women’s College „The Guernica Children’s Peace Mural Project”.

Projekt „Kids’ Guernica” zainicjowano jako ruch na rzecz pokoju w 1995 r., w Japonii, pięćdziesiąt lat po II wojnie światowej, w 50. rocznicę zrzucenia bomb na Nagasaki i Hiroszimę jako nową Guernicę. Jest on przeznaczony przede wszystkim dla dzieci i młodzieży, aby definiowały swoje własne pojęcie pokoju przez udział we wspólnym edukacyjnym projekcie i w kolektywnym malowaniu tego przesłania, aktualnego po dzień dzisiejszy.

Projekt został zainspirowany dziełem wybitnego hiszpańskiego artysty Pabla Picassa, który namalował swój słynny obraz jako protest przeciwko brutalnemu nalotowi bombowemu na miasto Guernica podczas hiszpańskiej wojny domowej. Głównym celem projektu „Kids’ Guernica” jest promowanie pokoju między ludźmi na świecie, swoistej kultury pokoju poprzez obrazy–przesłania, tworzone na wielkich płótnach (takiej samej wielkości jak *Guernica* Picassa, czyli 3,5 x 7,8 m).

Kolejną inspiracją podczas zajęć, które prowadził Samoraj, była odśpiewana wspólnie przy akompaniamencie gitary piosenka Johna Lennona *Imagine* i analiza „warunków dla pokoju” zawartych w poetyckich strofach o przesłaniu pacyfistycznym. Ta idealistyczna pieśń znana na całym świecie, śpiewana była na ulicach Nowego Jorku w latach 70., podczas marszów protestacyjnych przeciwko wojnie w Wietnamie, w roku 1980, gdy jej autor został brutalnie zamordowany oraz po terrorystycznym ataku w Nowym Jorku 11 września 2001 r.

Wszyscy uczestnicy zajęć, studenci i wykładowcy austriackiej Kunstuniversität w Linzu oraz studenci z Ukrainy i Turcji, poruszeni byli taką właśnie

formą inspiracji, wspólnie śpiewali dobrze im znane *Imagine*, a wykonany przez nich „Mural painting for Peace” wielkości *Guerniki* Picassa zawierał wiele symboli pacyfistycznych: wizje ludzkiej wspólnoty, miłości, empatii, altruizmu, braterstwa i cytaty z piosenki Johna Lennona.

W 2015 r. zorganizowaliśmy warsztaty filmowe oraz wykłady o filmie dokumentalnym dla studentów Wydziału Pedagogicznego UW prowadzonych przez reżyser Elżbietę Żmudę z Kunstuniversität Linz w Austrii w ramach wymiany wykładowców – Program Erasmus.

Jest to, w przekonaniu autora, przykład zajęć bardzo potrzebnych zwłaszcza w obliczu zmieniającego się świata, a przede wszystkim w obliczu nowych wyzwań, jakie stawia przed nami wielokulturowość. Stanowią one bowiem możliwość postrzegania ludzkości przez pryzmat dobra wspólnego, jakim jest pokojowe współistnienie wszystkich ludzi na Ziemi.

Bibliografia

- Barbosa A.M. 1993. *W kręgu ekologii i sztuki*, tłum. M. Samoraj, „Plastyka i Wychowanie”, nr 3, s. 4–6.
- Kárpáti A., Gaul E., red. 2011. *Art – Space – Education. Proceedings of the 33.th INSEA World Congress, Budapest 25–30th June 2011*. Hungarian Art Teachers' Association, Budapest. DVD.
- Malicka M., Depta H. 2004. *35 lat działalności Zakładu/Pracowni Teorii Wychowania Estetycznego*, [w:] *Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu Warszawskiego. Jubileusz pięćdziesięciolecia*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 269–291.
- O umeni a vychovy. Theorie a praxe estetické vyhovy v Polsku*. 1981. Wybór tekstów, wstęp B. Suchodolski i I. Wojnar, Statni Pedagogicke Nakladatelstvi, Praha.
- Pankowska K. 2011. *Art Education – The Concept and Functions of Art in Education. From the Humanist and Anthropological Perspective*, [w:] *Art – Space – Education. Proceedings of the 33.th INSEA World Congress, Budapest 25–30th June 2011*, red. A. Kárpáti, E. Gaul, Hungarian Art Teachers' Association, Budapest. DVD.
- Pankowska K. red. 2010. *Sztuka i Wychowanie. Współczesne problemy edukacji estetycznej*, monografia zbior., Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa.
- Read H. 1976. *Wychowanie przez sztukę*, tłum. A. Trojanowska-Kaczmarek, wstęp I. Wojnar, *Wizja człowieka uskrzydłonego*, Biblioteka Klasyków Pedagogiki, Ossolineum, Wrocław.
- Samoraj M. 1988. *Obraz świata w świecie obrazów. XXVI Światowy Kongres INSEA*, „Plastyka w Szkole”, nr 2, s. 118–123.
- Samoraj M. 1991. *INSEA – News*, „Plastyka i Wychowanie”, nr 4, s. 201–203.
- Samoraj M. 1993. *Potęga obrazów*, „Plastyka i Wychowanie”, nr 3, s. 6–8.

- Samoraj M. 1998a. *Czwarty Europejski Kongres INSEA – Glasgow '97*, „Plastyka i Wychowanie”, nr 1, s. 44–48.
- Samoraj M. 1998b. *Traditional Culture, Architecture and Design in the Kurpie region of Poland: Past and Present Education and Cultural Identity*, „Journal of Art & Design Education”, Vol. 17, nr 2, s. 161–170.
- Samoraj M. red. 2002. *Essays on Education through Art. Time Passing and Time Enduring*, Agencja Reklamowo-Wydawnicza A. Grzegorzcyk, Warszawa.
- Samoraj M., Stokrocki M. 2002. *An Ethnographic Exploration of Children's Drawings of Their First Communion in Poland*, „International Journal of Education & Arts”, Vol. 3, nr 6, Grudzień 23, 2002, <http://ijea.asu.edu>.
- Samoraj M. 2005. *The Green School Visits: Aesthetic Education, Living Cultures and Ecological Study in Poland*, [w:] M. Stokrocki, *Interdisciplinary Art Education*, The National Art Education Association, Reston, USA, s. 138–145.
- Samoraj M. 2007. *Values of Regional and Intercultural Education through Art Activity*, [w:] INSEA Congress – “Horizons”, Heidelberg, Niemcy, publikacja elektroniczna: www.insea2007.germany.de/abstract.php?id=515&&name=278 (otwarty 18.10.2017).
- Samoraj M. 2010. *Education Through Art – from Regional Perspective to Education for European Community*, [w:] *Traces: Sustainable Art Education*, The INSEA European Congress 2010, Rovaniemi, Lapland, Finland, publikacja elektroniczna: https://lapland.conference-services.net/programme.asp?conferenceID=1981&action=prog_categories (otwarty 25.10.2017).
- Samoraj M. 2011. *Art Education from a Cultural, Anthropological and Sociological Perspective*, [w:] *Art – Space – Education. Proceedings of the 33.th INSEA World Congress*, Budapest 25–30th June 2011, red. A. Karpati, E. Gaul, Hungarian Art Teachers' Association, Budapest, DVD.
- Samoraj M. 2011. Rec. wyd. *Motivation in Art Education*, [w:] *Motivation in Art Education – MICY International Book*, red. M. Prevodnik, INSEA 2011, Slovenia.
- Stokrocki M., Samoraj M. 2003. *The green school as an aesthetic, ecological and moral folk experience in Poland*, „Journal of Cultural Research in Art Education”, nr 21, s. 44–59.
- Thistlewood D. 2000. *Herbert Read*, tłum. I. Wojnar, [w:] *Myśliciele o wychowaniu*, red. Cz. Kupisiewicz, t. 2, GrafPunkt, Warszawa, s. 303–320.
- Wojnar I. 1964. *Estetyka i wychowanie*, PWN, Warszawa.
- Wojnar I. red. 1965. *Wychowanie przez sztukę*, PZWS, Warszawa.
- Wojnar I. 1967. *XVIII Międzynarodowy Kongres INSEA*, „Kwartalnik Pedagogiczny”, nr 2, s. 99–104.
- Wojnar I. 1976. *Wizja człowieka uskrzydłonego*, [w:] H. Read, *Wychowanie przez sztukę*, tłum. A. Trojanowska-Kaczmarek, Ossolineum, Wrocław, s. 46 czy LVI?
- Wojnar I. 1978. *Theory of Aesthetic Education. A Polish Perspective*, „The Journal of Aesthetic Education”, Vol. 12, nr 2, s. 41–54.
- Wojnar I. 1988. *Sztuka zbliża i wychowuje. Międzynarodowe Stowarzyszenie Wychowania przez Sztukę INSEA – tradycje i współczesność*, „Plastyka w Szkole”, z. 2.
- Wojnar I. 1991. *Musée ou la durée de la présence*, „INSEA News”, nr 2/3.

- Wojnar I. 1998. *Sir Herbert Read (4 XII 1893–12 VI 1968). Refleksje w trzydziestolecie śmierci*, „Plastyka i Wychowanie”, nr 4, s. 4–10.
- Wojnar I. 2008. *Humanistyczne intencje edukacji*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa, s. 102–109.
- Wojnar I. 2010. *Wychowanie estetyczne dziś. W czterdziestą rocznicę śmierci Herberta Read*, [w:] *Sztuka i wychowanie. Współczesne problemy edukacji estetycznej*, monografia zbior. red. K. Pankowska, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa.